

ZADNJA IZMENA

Jeanette Winterson

Strast

Napoleon je bil tisti, ki je tako strastno ljubil piščanca, da so morali njegovi kuharji delati dan in noč. Kakšna kuhinja je bila to, v njej so bile kokoši na vseh stopnjah razgaljenosti; nekatere so še mrzle visele na kavljih, druge so se počasi vrtele na ražnju, večina pa jih je oglodanih ležala v kupih, kajti cesar ni tratil časa.

Čudno, da lahko tek tako obvladuje človeka.

Takšna je bila moja prva zadolžitev. Začel sem kot zavijalec vratov, kmalu pa sem že nosil pladenj po globokem blatu do njegovega šotora. Rad me je imel, ker sem nizke rasti. Kaj si le domišljam. Samo zoprn mu nisem bil. Rad je imel edino Joséphine, pa še njo prav tako kot piščanca.

Nihče, ki je bil višji kot meter petinpetdeset, ni smel streči cesarju. Imel je majhne služabnike in velike konje. Konj, ki mu je bil pri srcu, je meril sedemnajst pednjev, rep pa je imel tako dolg, da si si ga lahko trikrat ovil okoli telesa, pa ga je še ostalo dovolj, da so gospodarjevi ljubici iz njega napravili lasuljo. Ta konj je imel hudoben pogled in v hlevu je bilo skoraj toliko mrtvih konjušnikov kot na mizi piščancev. Kar jih z brezbrizno brco ni ubil sam, se jih je znebil gospodar, in to zato, ker se konju ni svetila dlaka ali ker je imel zelene žvale.

"Nova vlada mora zbegati in osupiti," je govoril. Mislim, da je

omenjal tudi kruh in igre. Nič nenavadnega torej, če je prvi konjušnik, ki je obdržal službo, prišel iz cirkusa, konju pa je segal do boka. Žival je krtačil z dvokrake lestve, ko pa se je odpravljaj jezdit, se je pognal visoko v zrak, da je natančno pristal na gladkem hrbtu. Konj se je vzpel in zaprhal, vendar ga ni mogel vreči s sebe, četudi je nos zapičil v blato in zadnje noge pomolil proti bogu. Potem sta izginila za zaveso prahu in opravila več milj dolgo pot. Pritlikavec se je oklepaj grive in kričal v svojem smešnem jeziku, ki ga nihče ni razumel.

On sam pa je razumel vse.

Cesarja je spravljaj v smeh, konj pa mu ni bil kos, zato je ostaj. Tudi jaz sem ostaj. Postala sva prijateljaj.

Neko noč smo bili v kuhinjskem šotoru, ko je začelo zvoniti, kot bi za vrv vlekel sam vrag. Vsi smo poskočili, eden je planil k ražnju, drugi je pljunil na srebrnino, jaz pa sem si hitel natikat škornje za običajno pot po zamrznjenem kolovozu. Pritlikavec se je zasmejaj in dejaj, da bi manj tvegaj, ko bi namesto h gospodarju odšel h konju, toda ostali smo resni.

In že prihajaj, obdan s peteršiljem, ki ga gojij kuhar v čeladi mrtvega vojaka. Zunaj naletava tako gosto, da se počutim, kot bi bil sredi snežnega metežaj v otroški igračkij. Pripreti moram oči, da lahko sledim rumenemu svetlobnemu madežuj, osvetljenemu Napoleonovemu šotoru. Ob tej nočni uri nihče drug ne sme imeti lučij.

Primanjkuje gorivaj. Vsa vojska še šotorov nima.

Ko vstopim, sedi sam in pred seboj ima globus. Ne opazij me, naprej vrtij globus in ga nežno objemaj z dlanmi, kot bi bil dojkaj. Na kratko zakašljaj in nenadoma se prestrašeno ozre.

"Odložij ga in pojdi."

"Gospod, ali ne želijte, da vam ga razrežem?"

"Sam ga bom. Lahko noč."

Vem, kaj mislij. Skoraj nikolij več me ne prosi, naj ga razrežem. Takoj ko bom odšel, bo dvignil pokrov in sij piščanca stlačil v usta. Zaželel sij bo, da bi bil ves njegov obraz enaj sama usta.

Samo po srečnem naključju bom zjutraj našel prsno kost.

Nobene toplote nij, samo različni odtenkij mrazaj. Ne spominjam se, da bi mij ogenj grel kolena. Celo v kuhinji, ki je najtoplejšij kraj v

vsakem vojaškem taboru, ni tako toplo, da bi se gorkota širila naokoli, in bakrene ponve so potemnele od saj. Enkrat na teden si sezujem nogavice in si ostrižem nohte in zato mi pravijo gizdalin. Beli smo z rdečimi nosovi in modrimi prsti.

Tribarvni.

To počne zato, da bi njegovi piščanci ostali sveži.

Zima mu pomeni shrambo za živež.

Toda tako je bilo predavnimi časi. V Rusiji.

O stvareh, ki jih je storil, današnji ljudje govorijo, kot bi imele nekakšen smisel. Kot da bi bile celo njegove najpogubnejše napake samo nesrečno naključje ali precenjevanje samega sebe.

Bila je zmeda.

Z besedami, kot so opustošenje, posilstvo, umor, pokol in stradanje, prikrivamo in obvladujemo bolečino. Na pogled besede o vojni nimajo teže.

Pripovedujem vam zgodbe. Verjemite mi.

Želel sem postati bobnar.

Rekrutni častnik mi je dal oreh in me vprašal, ali ga lahko strem med kazalcem in palcem. Nisem mogel, zato se je zasmejal in dejal, da morajo bobnarji imeti močne roke. Iztegnil sem dlan, v kateri je ležal oreh, in mu predlagal, naj sam poskusi. Zardel je in ukazal poročniku, naj me odpelje h kuhinjskim šotorom. Kuhar je premeril moje koščeno telo in presodil, da nisem primeren za sekalca. Zame niso gore brezimnega mesa, ki ga je bilo treba vsak dan nasekati za pripravo enolončnice. Dejal je, da imam srečo, ker bom delal za samega Bonaparta, in v drobnem, svetlem hipu sem si predstavljal, da me bodo izučili za slaščičarja in da bom gradil slastne gradove iz sladkorja in smetane. Šli smo proti majhnemu šotoru, pred katerim sta stala brezizrazna stražarja.

"Bonapartova zasebna shramba," je pojasnil kuhar.

Prostor med tlemi in kupolasto platneno streho je bil zapolnjen s skladi manj kot pol kvadratnega metra velikih, grobih lesenih kletk in med njimi so bili ozki prehodi, v katerih je bilo komaj dovolj prostora

za človeka. V vsaki kletki sta bili po dve ali tri kokoši, z odsekanimi kljuni in kremplji, in strmele so skozi letvice z onemelimi enakimi pogledi. Nisem strahopetec in videl sem že veliko pohabitev na naših kmetijah, vendar nisem bil pripravljen na tišino. Niti zašuštelo ni. Lahko bi bile tudi mrtve. Bile bi mrtve, ko ne bi imele oči. Kuhar se je obrnil, da bi šel. "Tvoje delo je, da jih spraviš ven in jim zaviješ vratove."

Spustil sem se na nabrežje, in ker je bil v začetku aprila kamen topel in sem bil že več dni na poti, sem zaspal in sanjal o bobnih in rdeči uniformi. Zbudil me je škorenj, trd in sijoč, z znanim vonjem po sedlu. Dvignil sem glavo in ga zagledal na svojem trebuhu in videti je bil kot oreh v moji dlani. Častnik me ni pogledal, dejal pa je: "Zdaj si vojak in veliko priložnosti boš imel, ko boš lahko spal na prostem. Vstani."

Dvignil je nogo, in medtem ko sem se kobacal pokonci, me je, še vedno zroč naravnost predse, močno brcnil in pripomnil: "Čvrsta zadnjica, ni kaj."

Dovolj zgodaj sem zvedel, po čem slovi, vendar ni mene nikoli nadlegoval. Najbrž ga je odbijal smrad po piščancih.

Takoj od začetka me je mučilo domotožje. Pogrešal sem mater. Pogrešal sem hrib, s katerega sonce obsveti dolino. Pogrešal sem vse vsakodnevne stvari, ki sem jih prej sovražil. Doma je spomladi regrat poslikal travnike in reka se je po deževnih mesecih spet začela leno premikati. Ko so začeli nabirati rekrute, se nas je nekaj pogumnežev zasmejala in sklenilo, da je prišel čas, ko bo treba poskusiti še kaj drugega kot hoditi v skedenj in skrbeti za krave, ki smo jim pomagali na svet. Brez odlašanja smo se takoj prijavili in tisti med nami, ki niso znali pisati, so na list naredili optimističen zmazek.

V naši vasi vsako leto ob koncu zime zakurimo kres. Več tednov zlagamo grmado, da je visoka kot katedrala z bogokletnim zvonikom iz zlomljenih pasti in zasteničenih slamnjač. Veliko je vina, plesa, ljubimkanja v temi, in ker smo odhajali, so nam dovolili, da smo prižgali ogenj. Takoj ko je zašlo sonce, smo pet ogorkov zarili v srce grmade. Usta so se mi osušila, ko sem poslušal, kako les požira ogenj in se cepi,

dokler se skozi veje ni prebil prvi plamen. Zaželel sem si, da bi bil pobožen človek in bi imel angela, ki bi me varoval, tako da bi lahko skočil v sredo ognja in gledal, kako izgorevajo moji grehi. Saj hodim k spovedi, toda tam ni nobenega žara. Počni to iz srca ali sploh ne.

Mlačneži smo ob praznikih in med trdim delom. Malokaj se nas dotakne, čeprav hrepenimo po tem. Ponoči budni ležimo in si vroče želimo, da bi se tema razprla in nam poslala videnje. Plaši nas prisrčnost naših otrok, vendar poskrbimo, da zrastejo v ljudi, kakršni smo sami. V enake mlačneže. V nočeh, kakršna je današnja, ko nam žarijo dlani in obrazi, verjamemo, da bomo jutri videli angele v vrčih in da se nam bo v znanem gozdu nenadoma razkrila nova pot.

Ob zadnjem kresu je sosed začel trgati opaž s hiše. Dejal je, da ni drugega kot smrdeč kup gnoja, posušenega mesa in uši. Odločil se je, da bo vse skupaj zažgal. Žena ga je vlekla stran. Bila je velika ženska, vajena pinjenja in dela na polju, a ga kljub temu ni mogla ustaviti. Z roko je treščil v suh les, dokler ni bila njegova pest podobna odrti ovčji glavi. Potem je vso noč ležal ob ognju, dokler ga jutranji veter ni pokril z ohlajajočim se pepelom. Dogodka ni nikoli omenil. Tudi mi smo o njem molčali. Od takrat ne prihaja več h kresu.

Včasih se sprašujem, zakaj mu nihče ni poskusil preprečiti. Najbrž smo hoteli, da to stori, da to stori za nas. Da raztrga naša razvlečena življenja in nas pripravi do tega, da začnemo znova. Očiščeni in preprosti z odprtimi rokami. Vendar se ni zgodilo, kakor se tudi ni moglo zgoditi, ko je Bonaparte zanetil pol Evrope.

Toda ali smo lahko izbirali?

Prišlo je jutro in odkorakali smo z zavitki kruha in zrelega sira. Ženske so jokale, moški so nas trepljali po hrbtu in govorili, da je vojaščina za fanta pravišnje življenje. Deklica, ki mi je vedno vsepovsod sledila, me je potegnila za roko in zaskrbljeno mrščila obrvi.

"Ali boš pobijal ljudi, Henri?"

Sklonil sem se k njej.

"Ne ljudi, Louise, samo sovražnika."

"Kaj je sovražnik?"

"Nekdo, ki ni na tvoji strani."

Bili smo na poti v Boulogne, tam bi se morali srečati z angleško armado. Boulogne, zaspano, nepomembno pristanišče s prgiščem bordelov, je nenadoma postal odskočna deska za cesarstvo. Le dvajset milj stran je bila Anglija s svojo ošabnostjo in ob jasnih dnevih smo jo lahko razločno videli. Vedeli smo, kako je z Angleži; da jedo svoje otroke, se ne menijo za devico Marijo ter z nespodobno vedrino delajo samomore. Angleži imajo največ samomorov v Evropi. To mi je povedal duhovnik. Angleži z govedino John Bull in penečim pivom. Angleži, ki se celo sedaj ob kentski obali do pasu v vodi urijo, da bi znali potopiti najboljšo armado na svetu.

Zavzeti moramo Anglijo.

Če bo treba, bodo vpoklicali vso Francijo. Bonaparte se bo polastil svoje dežele in kot iz gobe iz nje iztisnil zadnjo kapljo.

Zaljubljeni smo vanj.

Čeprav se v Boulognu razblinijo moji upi, da bom z dvignjeno glavo bobnal na čelu ponosne kolone, še vedno visoko nosim glavo, saj vem, da bom videl samega Bonaparta. Redno priropota iz Tuilerij in si skrbno ogleduje morje, kot bi običajen človek preverjal stanje v sodu z deževnico. Pritlikavec Domino pravi, da se ti v njegovi bližini zazdi, kot bi ti mimo ušes bril močan veter. Pravi, da se je tako izrazila Madame de Stäel, in ona je tako slavna, da že mora imeti prav. Zdaj ne živi v Franciji. Bonaparte jo je dal izgnati, ker se je pritoževala nad njegovo cenzuro gledališča in zatiranjem časnikov. Neko njeno knjigo sem nekoč kupil od potujočega krošnjarja, ta pa jo je dobil od razcapanega plemiča. Nisem veliko razumel, naučil pa sem se besedo "intelektualec" in odtlej bi se tudi sam rad tako imenoval.

Domino se mi smeje.

Ponoči sanjam o regratu.

Kuhar s kavlja nad glavo sname piščanca in iz bakrene sklede zajame pest nadeva.

Smehlja se.

"Zvečer, fantje, pa v mesto in prisežem, da si bomo nocojšnjo noč zapomnili." Nadev tlači v piščančevo notranjost in suče roko, da bi ga enakomerno porazdelil.

"Najbrž ste že vsi imeli žensko?"

Večina nas zardi, nekateri se zahihitamo.

"Če še niste, vedite, da nič ni slajšega, če pa ste jo že imeli, no, tudi sam Bonaparte se ne naveliča iz dneva v dan enakega okusa."

Dvigne piščanca, da si ga lahko ogledamo.

Upal sem, da mi ne bo treba nikamor in bom lahko prebiral žepno sveto pismo, ki mi ga je ob odhodu dala mati. Mati je ljubila boga, govorila je, da sta bog in Marija vse, kar potrebuje, četudi je bila hvaležna za družino. Poklekala je pred zoro, pred molzenjem, pred gosto ovseno kašo in glasno pela k Bogu, ki ga ni nikoli videla. V naši vasi smo bolj ali manj verni in izkazujemo čast duhovniku, ki mora prepešati sedem milj, da bi nam izročil hostije, do srca pa nam ne seže.

Sveti Pavel je dejal, da je bolje poročiti se kot zgoreti, moja mati pa me je učila ravno narobe. Hotela je postati nuna. Upala je, da bom šel za duhovnika, in je dajala na stran, da sem lahko hodil v šolo, medtem ko so moji prijatelji pletli vrvi in hodili za plugom.

Ne morem postati duhovnik, saj se – čeprav je moje srce prav tako glasno kot njeno – ne morem pretvarjati, da slišim prav tako glasen odgovor. Klical sem k Bogu in k Mariji, vendar nista zaklicala nazaj, mene pa ne zanima drobno šepetanje. Ali Bog na strast zagotovo lahko odgovori s strastjo?

Ona trdi, da lahko.

Zakaj torej tega ne naredi?

Materina družina ni bila premožna, imela pa je ugled. Mater so tiho vzgajali v glasbi in ob primernem branju in pri mizi niso nikoli razpravljali o politiki, niti takrat ne, ko so skozi vrata vdirali uporniki. V družini so bili monarhisti. Ko ji je bilo dvanajst let, jim je povedala, da želi postati nuna, toda skrajnosti jim niso bile pogodu, zato so ji zagotovili, da jo bo zakon bolj osrečil. Odraščala je skrivaj, stran od njihovih pogledov. Na zunaj je bila ubogljiva in vdana, v sebi pa je čutila hrepenenje, ob katerem bi se zgrozili, ko tudi zgroženost ne bi bila skrajnost. Prebiral je življenja svetnikov in večino svetega pisma je znala na pamet. Verjela je, da ji bo ob svojem času na pomoč pris-

kočila sama devica Marija.

Zgodilo se je na živinskem sejmu, ko ji je bilo petnajst let. Skoraj vse mesto si je prišlo ogledovat okorne vole in rezgetajoče ovce. Mati in oče sta bila praznično razpoložena in v nepremišljenem trenutku je očka pokazal na rejenega, lepo napravljenega možaka, ki je na ramenih nosil otroka. Dejal ji je, da boljšega moža ne bi mogla dobiti. Pozneje bo obedoval z njimi in srčno upa, da bo Georgette (moja mati) po večerji zapela. Ko se je gneča zgostila, je moja mati pobegnila, s seboj pa ni vzela drugega kot obleko, ki jo je imela na sebi, in sveto pismo, ki ga je vselej nosila s seboj. Skrila se je v seneni dvokolnici in tistega razbeljenega večera krenila iz mesta ter zlagoma čez spokojno podeželje, dokler voz ni došel do vasi, kjer sem se rodil. Povsem brez strahu, kajti verjela je v moč device Marije, se je mama predstavila Claudu (mojemu očetu) in ga prosila, naj jo odpelje v najbližji samostan. Bil je počasne pameti, a prijazen mož, deset let starejši od nje, in ponudil ji je, naj prenoči pri njem, mislil pa si je, da jo bo naslednji dan odpeljal domov in si morda prislužil nagrado.

Nikoli se ni vrnila domov, pa tudi samostana ni nikoli našla. Dnevi so se razvlekli v tedne in bala se je očeta, o katerem je slišala, da preiskuje okolico in v vsakem kloštru, mimo katerega gre, pusti podkupnino. Minili so trije meseci in spoznala je, da je spretna z rastlinami ter da zna pomiriti prestrašene živali. Claude je komajda spregovoril z njo in je ni nikoli nadlegoval, le včasih ga je zalotila, kako jo opazuje, kako nepremično stoji in si z roko zaslanja oči.

Nekoč je pozno ponoči, ko je spala, zaslišala trkanje, in ko je prižgala svetilko, je med vrati zagledala Clauda. Bil je obrit, oblečen v nočno srajco in dišal je po karbolnem milu.

"Se boš omožila z menoj, Georgette?"

Odkimala je in odšel je, vendar se je poslej od časa do časa vrnil, vselej obstal med vrati, gladko obrit in dišeč po milu.

Privolila je. Domov se že ni mogla vrniti, pa tudi v samostan ni mogla, ko je oče podkupil vsako mater prednico, ki si je zamislila novo oltarno podobo, toda tudi s tem molčečim moškim in med njegovimi obrekljivimi sosedi ni mogla živeti drugače, kot da se omoži z njim. Legel je poleg nje v posteljo, jo božal po licih in segel po njeni roki ter

si jo dvignil k obrazu. Ni je bilo strah. Verjela je v moč device Marije.

Kadar koli si jo je poslej zaželel, je kakor prvič potrkal na vrata in počakal, da je rekla da.

Potem sem se rodil jaz.

Pripovedovala mi je o starih starših in njuni hiši in njunem klavirju in ob misli, da ju nikoli ne bom videl, ji je obraz preletela senca, toda meni je bila moja brezimnost všeč. Vsi v vasi so imeli množico sorodnikov, s katerimi so se prepirali in o njih vse vedeli. Jaz sem si o svojih izmišljal zgodbe. Bili so tisto, kar sem hotel, da bi bili, odvisno od razpoloženja.

Materinemu trudu in zastareli učenosti našega duhovnika gre zahvala, da sem se naučil brati v svojem jeziku, latinsko in angleško, učil sem se aritmetiko, osnove prve pomoče, in ker je duhovnik boren dohodek dopolnjeval s stavami in igrami na srečo, sem spoznal vse igre s kartami in nekaj trikov. Materi nisem nikoli povedal, da ima duhovnik votlo sveto pismo, v katerem hrani zavojček kart. Včasih ga je pomotoma prinesel k maši in takrat je bilo berilo vselej iz prvega poglavja Geneze. Vaščani so mislili, da ima rad zgodbo o stvarjenju. Bil je dober človek, vendar mlačen. Ljubši bi mi bil goreč jezuit in morda bi tedaj odkril zamaknjenost, v katero bi rad verjel.

Vprašal sem ga, zakaj je duhovnik, in odgovoril mi je, da je – če že moraš delati za koga – najboljši tisti šef, ki je odsoten.

Skupaj sva lovila ribe in pokazal mi je dekleta, ki si jih je želel, ter me prosil, naj to naredim namesto njega. Nikoli nisem storil tega. Kakor moj oče sem se z ženskami pozno seznanil.

Mama ob mojem odhodu ni jokala. Jokal je Claude. Dala mi je svoje drobno sveto pismo, tisto, ki ga je hranila vsa ta leta, in obljubil sem ji, da ga bom bral.

Bonaparte, Korzičan. Rojen leta 1769, lev v horoskopu.

Majhne rasti, bledoličen, čemerren, z enim očesom zazrtim v prihodnost in z izredno sposobnostjo osredotočanja. Leta 1789 je revolucija odprla dotlej zaprti svet in nekaj časa je imel najrevnejši deček z ulice več možnosti kot kateri koli aristokrat. Mlademu, v topništvu izur-

jenemu poročniku je bila sreča mila in v nekaj letih je general Bonaparte Italijo spremenil v francoska polja.

"Kaj je sreča drugega kot sposobnost, da izrabiš nesrečo?" je govoril. Verjel je, da je središče sveta, in dolgo časa ga nič ni moglo odvrniti od tega prepričanja. Niti John Bull. Zaljubljen je bil vase in Francija se mu je pridružila v tej ljubezni. To je bila romanca. Morda pa so takšne vse romance; ne dogovor med enakovrednima partnerjema, marveč izbruh sanj in želja, ki jim ni moč dati duška v vsakdanjem življenju. Uresničijo se lahko samo v drami, in dokler traja ognjemet, je nebo drugačne barve. Postal je cesar. Poklical je papeža, naj ga pride okronat, vendar je zadnjo sekundo krono vzel v svoje roke in si jo sam posadil na glavo. Ločil se je od edinega človeka, ki ga je razumel, od edine ženske, ki jo je kdaj ljubil, ker mu ni mogla dati otroka. To je bil edini del romance, ki ga ni znal izpeljati sam.

Enkrat vzbuja odpor, spet drugikrat očara.

Kaj bi storili vi, ko bi bili cesar? Bi vaši vojaki postali številke? Bi se bitke spremenile v diagrame? Bi izobraženci postali grožnja? Bi končali na otoku, kjer je hrana slana in družba dolgočasna?

Bil je najmočnejši človek na svetu in Joséphine ni mogel premagati pri biljardu.

Pripovedujem vam zgodbe. Verjemite mi.

Bordel je vodila velikanka iz Švedske. Njeni lasje so bili rumeni kot regrat in so ji kot živa preproga prekrivali kolena. Roke je imela gole in rokave na obleki je imela zavihane nazaj in pripete s parom podvez. Na usnjenem jermenčku okoli vratu je nosila leseno figurico s ploščatim obrazom. Opazila je, kako strmim vanjo, in prišla me je za glavo, si jo približala ter me prisilila, da sem figurico poduhal. Dišala je po mošusu in nenavadnih rožah.

"Z Martiniqua, kot Bonapartova Joséphine."

Nasmehnil sem se in rekel: "Vive notre dame de victoire," toda velikanka se je zasmejala in dejala, da Joséphine nikoli ne bodo kronali v Westminsteru, kakor je bil obljubil Bonaparte. Kuhar ji je zabrusil, naj pazi, kaj govori, toda ni se ga bala in nas je odpeljala v ledeno mrzlo sobo, opremljeno s slamnjačami in dolgo mizo, obloženo z vrči rdečega

vina. Pričakoval sem rdeč žamet, kakor mi je te sedeže kratkotrajnega užitka opisoval duhovnik, tukaj pa ni bilo nobene mehkebe, nič, kar bi prikrilo naš opravek. Ko so vstopile ženske, so bile starejše, kot sem si jih bil predstavljal, in sploh niso bile podobne tistim s slik v duhovnikovi knjigi pregreh. Niso spominjale na kačo, na Evo s prsmi kot jabolki, temveč so bile zalite in malodušne, lase so imele nemarno spete v zvitke ali pa so jim padali čez ramena. Moji tovariši so rezko vzklikali in žvižgali in si vino kar iz vrčev zlivali v grlo. Želel sem si kozarec vode, pa nisem vedel, kako naj vprašam.

Prvi se je zganil kuhar, lopnil je žensko po zadnjici in se pošalil na račun njenega steznika. Še vedno je bil obut v pomaščene škornje. Drugi so se razdelili po parih in me pustili s potrpežljivo žensko z gnilimi zobmi, ki je imela na enem prstu deset prstanov.

"Novinec sem," sem ji povedal in upal, da bo spoznala, da ne vem, kaj mi je storiti.

Uščipnila me je v lice. "Vsi tako govorijo. Mislijo, da bo prvič ceneje. Jaz temu pravim trdo delo, kot bi koga učil brez palice igrati biljard." Ozrla se je h kuharju, ki je počenil na eno od slamnjač in si poskušal izvleči tiča. Njegova ženska je s prekrizanimi rokami pokleknila predenj. Nenadoma ji je prisolil klofuto in udarec je za hip zadušil pogovor.

"Pomagaj mi, psica. Vtakni vendar roko noter. Se mar bojiš jegulj?"

Videl sem, kako je našobila ustnico, in kljub raskavi polti je na njenem licu zažarela rdeča lisa. Ni odgovorila, samo roko mu je potisnila v hlače in ga potegnila ven, kot bi vlekla dihurja za vrat.

"V usta."

Razmišljal sem o ovseni kaši.

"Prijazen človek, tale tvoj prijatelj," je dejala moja ženska.

Najraje bi šel k njemu in mu odejo tako dolgo držal čez obraz, da bi mu pošel dih. Ko mu je prišlo, je glasno zatulil in telebnil vznak na komolca. Njegova ženska je vstala in zelo premišljeno pljunila v posodo na tleh, potem si je usta splaknila z vinom in znova izpljunila. To je počela hrupno in kuhar jo je slišal ter jo vprašal, kako more njegovo seme zlivati v francoske odvodne kanale.

"Kaj drugega pa naj naredim z njim?"

Približal se ji je z dvignjeno pestjo, vendar ta ni padla. Moja ženska je stopila zraven in ga z vinskim vrčem treščila po zatilju. Za hip je tovarišico objela in jo na hitro poljubila na čelo.

Meni tega že ne bo naredila.

Dejal sem, da me boli glava in šel ven sedet.

Svojega vodjo smo domov odnesli tako, da smo se po štirje menjavali, ko smo ga kot krsto držali na ramenih z obrazom navzdol za primer, če bi bruhal. Zjutraj se je odšopiril k častnikom in se ustil, kako je cipo pripravil do tega, da je vse pogoltnila, in kako so se ji lica napihnila kot podgani, ko ga je vzela vase.

"Kaj se je zgodilo s tvojo glavo?"

"Spotaknil sem se, ko smo se vračali," je dejal in me gledal.

Vlačugal se je večino noči, vendar nikoli več nisem šel z njim. Razen z Dominom in s Patrickom, odstavljenim duhovnikom z orlovskim očesom, nisem spregovoril skoraj z nikomer. Čas sem preživel tako, da sem se učil nadevati piščanca in upočasnit postopek kuhanja. Čakal sem Bonaparta.

Nekega toplega jutra, ko je morje med kamenjem na nabrežju puščalo solnate kotanje, je naposled prišel. Prišel je z generaloma Muratom in Bernadottom. Prišel je z novim admiralom. Prišel je z ženo, katere milina je še največje neotesance v taboru prisilila, da so si dvakrat zložili škornje. Ampak jaz sem videl samo njega. Dolga leta mi je moj vodnik, duhovnik, ki je zagovarjal revolucijo, dopovedoval, da je Bonaparte morda božji sin, ki se je vrnil na Zemljo. Namesto zgodovine in geografije sem se učil njegove bitke in bojne pohode. Z duhovnikom sva se zleknila na star in velikokrat preganjen zemljevid sveta in si ogledovala kraje, ki jih je zavojeval, ter spremljala, kako so se meje Francije postopno širile. Duhovnik je ob podobi device Marije nosil Bonapartov portret in zrasel sem ob obeh, tega mati, ki je bila monarhistka in je še vedno molila za dušo Marie Antoinette, ni vedela.

Bilo mi je komaj pet let, ko je revolucija Pariz spremenila v svobodno mesto in Francijo v bič Evrope. Naša vas ni bila zelo daleč navzdol ob Seni, toda lahko bi bili živeli tudi na luni. V resnici nihče ni vedel, kaj se dogaja, razen tega, da sta kralj in kraljica v ječi. Opirali smo se

na govorice, toda duhovnik je hodil v Pariz in nazaj in se zanašal na to, da ga bo duhovniška obleka varovala pred topom ali nožem. Vas je bila razdeljena. Večina ljudi je zagovarjala kralja in kraljico, čeprav njima ni bilo mar za nas in smo bili zanju le vir dohodka in del pokrajine. Toda to so moje besede. Naučil me jih je pameten človek, ki se ni oziral na razlike med družbenimi sloji. Zvečine pa moji prijatelji v vasi niso mogli izražati svoje tesnobe, čeprav sem jo opazil v drži njihovih ramen, ko so zganjali živino, videl sem jo na njihovih obrazih, ko so poslušali duhovnika v cerkvi. Naj je bil na oblasti ta ali oni, vselej smo imeli zvezane roke.

Duhovnik je dejal, da nam tečejo zadnji dnevi, da bo revolucija na zemljo prinesla novega odrešenika in tisočletno Kristusovo kraljestvo. V cerkvi se ni nikoli predrznil tako daleč. To je povedal meni, drugim ne. Ne Claudu z njegovimi čebri, Jacquesu v temi z ljubico, ne moji materi z njenimi molitvami. Posadil si me je na kolena, me naslonil na svojo črno obleko, ki je dišala po starosti in senu, in mi dejal, naj se ne ustrašim govoric v vasi, da v Parizu vsi stradajo, kar jih ni že pomrlo. "Ne pozabi, Henri, da Kristus ni prišel zato, da bi prinesel mir, temveč meč."

Ko sem bil starejši in so burni časi prešli v nekakšen mir, je zaslovel Bonaparte. Imenovali smo ga svojega cesarja veliko prej, preden si je sam nadel naslov. In ko smo se v zimskem mraku iz cerkve vračali domov, se je duhovnik ozrl na pot, ki je vodila proč in mi močno stisnil roko. "Poklical te bo," je šepnil, "kakor je Bog poklical Samuela, in šel boš."

Tisti dan, ko je prišel, se nismo urili. Zasačil nas je, verjetno namenoma, in ko je v tabor pridiral prvi izčrpani sel in nas opozoril, da Bonaparte potuje brez postanka in bo prispel pred poldnevom, smo zleknjeni v samih srajcah pili kavo in kockali. Častniki so bili od strahu ko ponoreli in so začeli razporejati svoje može, kakor bi se bili izkrcali sami Angleži. Pripravili mu niso nobenega sprejema, v posebej zanj postavljenem šotoru je bil spravljen par topov, kuhar pa je bil do nezavesti pijan.

"Ti," me je zgrabil stotnik, ki ga nisem poznal. "Loti se kokoši. Nič ne de, če nimaš uniforme, med parado boš tako zaposlen."

Tako torej, zame ni slave, le kup mrtvih kokoši.

V besu sem največjo posodo za kuhanje rib napolnil z mrzlo vodo in z njo polil kuharja od nog do glave. Niti zganil se ni.

Uro pozneje, ko so bile kokoši razporejene na ražnjih, da bi se druga za drugo spekle, se je stotnik vrnil ves razburjen in mi povedal, da si želi Bonaparte ogledati kuhinjo. Bilo je značilno zanj, da se je zanimal za vsako podrobnost v svoji armadi, pa vendar ni bil najprimernejši hip.

"Spravi tistega človeka proč," je ukazal stotnik, ko je odhajal. Kuhar je tehtal sto kilogramov, jaz pa sem jih imel komaj šestdeset. Poskušal sem mu privzdigniti zgornji del trupa in ga odvreči, pa sem ga le nemočno podrsal po tleh.

Če bi bil prerok, kuhar pa poganski predstavnik nepravega boga, bi molil k bogu in roj angelov bi ga odstranil. Tako pa mi je na pomoč priskočil Domino s svojimi pripovedmi o Egiptu.

Vedel sem za Egipt, ker je bil tam Bonaparte. Poznal sem njegov pohod v Egipt, pogumen, a obsojen na propad, kjer se ni nalezal kuge in mrzlice, in je jezdil milje daleč skozi pesek brez kaplje vode.

"Kako bi sicer mogel," je dejal duhovnik, "če ga ne bi varoval Bog?"

Domino je nameraval kuharja dvigniti tako, kakor so Egiptčani dvigovali obeliske, z vzvodom, v našem primeru z veslom. Veslo smo mu potisnili pod hrbet, nato pa mu pri nogah izdolbli jamico.

"Zdaj," je vzkliknil Domino. "Z vso težo se oprimo ob konec vesla, pa se bo dvignil."

Lazar je vstal od mrtvih.

Dvignili smo ga v stoječ položaj in zataknil sem mu veslo pod pas, da ne bi padel.

"Kaj pa zdaj, Domino?"

Medtem ko smo stali obakraj te gomile mesa, se je loputa pri šotoru odmaknila in noter je zakoračil stotnik ves dostojen. Barva mu je izginila z obraza, kot bi mu kdo v vrat zabil klin. Odprl je usta in brki so se mu zganili, to pa je bilo tudi vse.

Mimo njega se je prerinil Bonaparte.

Dvakrat je obkrožil naš razstavni predmet in vprašal, kdo je to.

"Kuhar, gospod. Nekoliko pijan, gospod. Možje so ga hoteli od-

straniti."

Na vso moč sem si želel k ražnju, kjer se je eden od piščancev že žgal, toda Domino je stopil predme in spregovoril v robatem jeziku, o katerem mi je pozneje povedal, da je Bonapartovo korziško narečje, ter nekako pojasnil, kaj se je zgodilo in kako smo se po najboljših močeh trudili po vzoru njegovega pohoda v Egipt. Ko je Domino umolknil, se mi je Bonaparte približal in me uščipnil v uho, da je bilo še več dni otečeno.

"Vidite, stotnik," je spregovoril, "zato je moja armada nepremagljiva, zaradi iznajdljivosti in odločnosti zadnjega vojaka." Kapitan se je slabotno nasmehnil, ko se je Bonaparte obrnil k meni. "Videl boš velike reči in kmalu boš kosil z Angleževega krožnika. Stotnik, poskrbite, da bo ta deček postal moj osebni strežaj. V moji armadi ne bo šibkih členov. Želim, da so moji služabniki prav tako zanesljivi kot generali. Domino, popoldne odjezdimo."

Prevedla in spremno opombo napisala **Nina Grahek Križnar**

Sodobna britanska pisateljica **Jeanette Winterson** se je rodila leta 1959 v Lancashiru. Piše pretežno romane in prvi, *Oranges Are not the Only Fruit*, je izšel leta 1985, zanj je prejela nagrado za prvi roman Whitbread. *Oranges Are not the Only Fruit* je satirična, komična, jezna, vendar dobrohotna kronika o pisateljicinem odraščanju v povezani, strogo moralni skupnosti, o mladostnih bitkah s krušno materjo ter o tem, kako je pri petnajstih letih v ljubezenskem razmerju z žensko odkrila svojo lezbičnost. Romani, ki so sledili, so oblikovno in tematsko bolj eksperimentalni in zapleteni. V *Boating for Beginners* (1985) združi moderni kapitalizem, feminizem in publicistične tehnike z biblično zgodbo o Noetu in njegovi barki. Magična fantazija *Sexing the Cherry* (1989) je zgodovinski roman z bogatimi literarnimi aluzijami, v katerem pisateljica lika iz 17. stoletja postavi nasproti dvojnikoma iz današnjega časa. Osrednjo pripoved nenehno ustavlja in se odmika od nje, tako da je knjiga pravzaprav preplet ostroumnih in živopisnih zgodb. Wintersonova slavi moč domišljije, se poigrava z našo predstavo o zgodovini in stvarnosti, ljubezni in spolnosti, laži

in resnici. V leta 1992 natisnjenem romanu *Written on the Body* je Jeanette Winterson matematično natančnost zlila s poetično globino. To je knjiga o človečnosti in ljubezen prepoznava kot najpomembnejši človeški dosežek. Spol glavnega junaka ostane neizrečen.

Široke možnosti pa tudi omejevanje pripovedi in domišljije so značilnost vseh romanov Jeanette Winterson. V zadnji knjigi *Arts & Lies* (1994) na enem kraju v istem dnevu združi tri glasove; Händel, Picasso in Sapfo se ločujejo po zgradbi svojega jezika, združuje pa jih zgradba knjige.

Pričujoči odlomek je iz romana *Passion* (Strast, 1987). To je zgodba o francoskem kmetu, ki strastno občuduje Napoleona, postane njegov kuhar, potem pa, ko je osem let priča umiranju mladih mož na bojišču, se njegova ljubezen sprevrže v sovraštvo. Strast ne prenese razočaranja. Henriju pot prekriža Benečanka Villanelle, ki je spoznala, da ljudje tvegajo tisto, kar jim največ pomeni – zaigrala je srce in izgubila. Skupaj bežita skozi ledeno Rusijo do mračnih beneških kanalov. Roman združuje fantazijo, sanje in misli o zgodovini, pripovedništvu in strasti, o strasti, ki je nekje med strahom in spolnostjo – nekje med Bogom in hudičem.